

AZ ÓSMAGYAR CSILLAGOS ÉG.

— Második és befejező közlemény. —

V.

Ósvallási nyomok.

A magyar csillagos ég megszűnt ugyan az ósvallás isteneinek Olympusa lenni, de a népnek hiedelme után szólva, az ős meggyőződésnek még mindig sok hitágazata olvasható le róla. Így népies csillagászatunk döntő szavazatra hivatott azon kérdésben: ha vajjon ósvallásunk sámánismus volt-e, vagy a kevésbé babonás természetimádás?

Az ősmeggyőződés, a mennyire még kivehető, úgy látszik e részben abban tetőződik, hogy a csillagok [de csak a nagyok] hatalmas, emberszerető szellemek; de vannak közöttök félelmetesek is. Hogy minden embernek van egy csillaga, a melytől függ szerencséje, de sőt élete is.

A csillagokhoz kötött ezen babonás nézetek egyike, hogy a jövőt jeles alkalmakkor ki lehet a csillagokból olvasni:

»Ha Karácsony écczakáján sok csillag van az égön, akkó jó termés lösz mög jószág is lösz«, tartják a szegedvidékiek *Kálmány Lajos* szerint.

Jelentőséges a *csillaghullás* is a népnél, mely ha sűrű, némely táj hiedelme szerint *eső*, másoké szerint: *szél lesz*.

Mindenkinek van csillaga, mely ha lefut, biztos a szerencsétlenség vagy halál. Különösen a legényeknél és lányoknál végzetes, ha lefut a csillagok. Vége szerencséjöknek. Nagyott állit a közmondás ezzel: »Feljött a csillaga«, és nagyot, ha mondja: Leszált a csillaga.

Vannak jó és rossz csillagok. »Rossz időket élünk, rossz csillagok járnak«, - éneklék a régi hegedősök.

A szerencse-csillaggal van azonban népünknek legtöbb baja, és a kire azt mondja: »csillaga van«, vagy jobban körülírva: »szerencsés csillag alatt született«, annak már csak irigyei lehetnek.

A szerencse-csillagok közül határozottan csak egyet ismerünk: a *kis keresztet* (Delfin), mely a lókötő szegény legények pártfogoló csillaga volt, hanem az égen az első pillantással rá kellett találni.

Szerencse csillagoknak véljük még a következőket több-kevesebb oknál fogva: szerencse-, cigányok- és kisdedek- csillaga, szegény ember szerencséje, utas ember szerencséje, Kisasszonyok öröme, pásztorok öröme. Az »elátkozott csillag« *mondájára* mindenek fölött kíváncsiak vagyunk.

Nemcsak minden embernek, hanem egyszersmind minden örömmel és bánattal is meg vala a maga csillaga az ősmagyar égen; vajjon tévedünk-e, midőn ezeket a jó- és balszerencse rovatába vesszük? —, ki tudná még most megmondani, mint: A Fogoly és a magános csillag.

A *Pártahugya* bizonyára a hajadonok ohájának volt képviselője a magas égen a »*páros*« és »*páratlan*« csillagokkal egyetemben. Mindennap elvonul szemeik előtt a mennyei nászmenet, élén a »*vőfély-lyel*« és »*nászvezető-vel*«, csoda-e? ha mindig jobban vágyik utána, hogy az égi jel teljesedjék vele a földön.

»*Árva Dorka szerencséje*« vigasztalá az árva pártásokat, hogy Boldogasszonynak gondja van az ő szegény eladóira is.

Mely nagy fogott lenni »*Mátra szerelme*«, hogy még most is lobogással ég a szeretet szerencsés égi csillagában!

Az »*utások csillaga*« vezérlé a vándort, kit miután célhoz ért, a »*vendég csillag*« vőn ótalmába.

Ismeri-e vajjon még mai ember »*a jámborok csillagá-t*«

Ki fogja tagadni, hogy a balsors csillagai után öröm lehet »*a haldokló csillag*« föltetését látni?

De föl található az ős magyar égen a mythologia magasabb megnyilatkozása is.

Megvan még itt, de természetesen nagy elhagyatottságban, a magyar pogány világ mennyországa, a mesék prózájában megénekelt szép tündér birodalom is.

Az *északai szivárvány*, másik régi nevén: »*éjjeli kegyelet*«, amit ma tudatlanul *tejút*-nak mondunk, — az »*országútja*« ezen mennyei tündér országnak. Diák tudákos emberek, vagy német papok ejthettek meg abban, hogy az nem »*országút*«, régi mennyországunk országútja többé, hanem *tejút*.¹ De öreg apáink nem fogták így hívni, hanem nevezék, az *éjjeli szivárvány* (ez is csak *út*) néven kívül: »*hajnal hasadék-nak*«, »*kerek udvar-nak*« (itt már kerítés), »*fejér árok nak*« (az előbbivel egy értelműleg), »*fejér köz-nak*« (ez már megint *út*),² »*Isten barázdájá-nak*« (ez már megint kerítés), »*tündérek útjá-nak*«, »*tündérek járásá-nak*«; (egyik részét) »*tündérek fordulójá-nak*«, »*Hadak útjá-nak*«. »*A lelkek (vagy: madarak) útjának*«; a keresztyén vonatkozásban: »*Jézus útjá-nak*«, »*Szent Mihály útjá-nak*«, ki lelkeket szállít.³

Eltérő nevezetek, hogy az »*a szép Asszony vászna*«⁴ vagy

¹ Ha magyar származású lenne, a nép *tejes út*-nak, vagy a *tej útj*-nak ejtené.

² »*Tündérek érkezének, fejér közön jövének. Hozzánk beszállának, Szép leányt keresnek, Térülj, fordulj, bújj, bújj, Meg ne kerüljenek!*«

³ És a török érintkezésre valló nevezetekben: »*szalma út, szalmás út, szalma hullató*« szintén nem *tejút* a fényes égi csillagöv.

⁴ A székelyek szerint: a szép-asszony hűtlen lón kedveséhez. Ez arcul csapta őt s letűnt a feneketlen kristálytóban, ezt mondván: várhatsz engem ezer esztendeig. A szép-asszony most kedvesét ezer esztendő óta várja, éjelenként kiterigetve vásznát s este-reggel a kristálytó vizével öntözgetve azt, mi alá-

»Ötvevény« (Öntés), de észjárásilag és legendájok tekintetében egyikök sem téjút.

És az űs felfogás értelmében másnak, mint *fejér köz*-nek, vagy az ég *országútj*-nak, *istenek útj*-nak nem is szabad azt tekintenünk.

Egész bizonyossággal állítható, hogy út levén, ez volt az égnek a földre levezető *fejér köze*, *északai szivárványa*; az űs meggyőződés szerint ezen szálltak az égbe hőseink, és ezen ereszkedtek le hozzánk az istenek és a tündérek.¹

Miért is bizonyos, hogy itt volt az égiek »kerek udvara«, »fejér árok-kal« kerített erős vára, hanem azért az űs vallás halhatatlanjait tiszteletlenség lenne tőlünk csupán az »Isten baráz-dájá-n« belül keresnünk, és az ég más részéből kizárnunk.

Mert vannak nyomok, legalább *tündéri nyomok*, a kerített égi város árkan kívül is. Igy: »a tündéraszony palotája«, »a tündér asszony kútja«, »a szépasszony kútja« (Nem egy a másik-kal.) És »a tündérek táncza« vagy »tánczolója« mellett »a tün-

peregvén szüli a harmatot. (Uj magyar muzeum 1855. évf. 253. lapon közli: *Lugossy-nk*)

¹ *Székely monda* a „*Hadak útj*-ről.“ Megfogyott népével hátrált Csaba, hogy az elveszett haza vissza-zerzésére ázsiai rokonaival egyesülten térhessen vissza s Etele szent kardját a kerek tenger habjában tisztára mosván, annak bűvös erejét visszaadja. Erdély véghatáránál örködni hagyta a *székelyt*. Elválás-kor áldoznak és megesküsznek, hogy fenyegető veszedelem idején segítséggel fordul-nak vissza a világ végéről is. Ám alig haladnak a havas aljáig, máris iölkerekedik a körülakó népség a maroknyi székely ellen. De megrendül a föld, megrázkod-nak a fenyük koronái s hírül adják a távozóknak társaik veszedelmét. — a hadak egy része visszafordul és szétszórja az ellenséget. Egy év mulva ismét megirigylük a völgy lakói a székely nyugalmát s fenyegetik seregeikkel. De a patak sikoltva szalad a folyamba, a folyam a tengerbe, hirt visznek, a segély nem késik és a székely ismét mentve lön. Három év múltán új nemzetségek veszik ismét körül a székelyt. Élethalál-tusára megy a dolog. Már a szellő nem érte volna utól a Görögországba távozottakat, de a puszták viharának szárnyaira ülven, megtalálta őket messze délkeleten s harmadszor is győzelemre segítük feleiket. Sok idő telt le, a fiatal diófák megöregedtek, a fiatalok kezéből un-kái-kéba került a fegyver. A határörökből nemzet, az őrhelyből haza lett, a székelyt sokáig nem merete támadni szomszédja; de ez sem tartott örökké . . . Meg-számlálhatatlan a támadók serege . . . a székely ingadozik . . . Csaba rég elhunyt. De a székelyek járó csillaga nem szunnyadoz s megemlékezve az áldomásra, lobogva viszi a hírt a földről az égi csarnokokba. Már itt lenn az utolsó csata készül: maroknyi nép az ellenség árvával szemközt, midőn egyszerre paripák dobogása és fegyverzörej hallik s fényes hadak némán vonulnak az égen fölfelé. A testvérek, kik a baj idején már hároms or nem késve jöttek, negyed ízben sem maradnak el.

Mint hallgatag szellemek hosszú sorban nyomulnak a csillagos égen végig s leszállnak ott, hol a havasok a kék égig emelkednek. Nincsen halandó, aki megállhatna a sebezhetetlenek előtt. Rémület szállja meg a tenger-ellenséget s futnak minden telé. Azóta áll a székely háborítatlanul s nemsoká véget ér hű örködése . . . A fényes hadak ösvénye pedig, melyet jöttökben és visszatértök-ben taposának, eltörölhetetlen marad az ég boltozatán: az ő lábáik és lovaik patkóinak nyoma az, mit derült éjjéleken, mint tejfehér-szalagot látsz tündökleni a magasban s melynek azon órától hadak uta a neve a *székely-*knél**, melyre tekintve megemlékeznek ők Csabáról és hős atyjáról Eteléről *Lugossy József*.

dér fő« (a Szobieszky paizsa és Sirius). A száguldó »Nagy Táltos« és szomszédságában »a kis Táltos« »a Bába Motollája«.

Vajjon azonban kik voltak az ős hitágazatok szerint arra jogosultak, hogy ezen fényes járó utat használják és különösen »a kerek udvar« birtokán, a kerek égen kik osztoztak? Közel ezer esztendő választ el attól, hogy isteneink az égi országutról leüzentek, vagy egyik másik szögletben álnevek alatt lappanganak, bajos tehát e kérdéshez hozzászólnunk. De annyiban mégis megkísértjük a tájékozódást, a mennyiben erre a néphagyományok följosítanak.

Valószínű, hogy mythologiánk is csillagesoportok szerint osztá fel az eget és *felső ég*-nek a sarkcsillag vidéke vétetett.

Ezen szempont igen előkelő állást fogott a két *Gönczöl szekere*-nek biztosítani. és ebben adataink sem hazudtolnak meg.

A velünk atyafi finneknél a *Gönczöl* (»Otava«, miként ők elnevezék) fő-csillag, a Nap- Hold mellett énekeikben említett csillag alatt mindig őt értették. Még ünnepelebb saját Otava nevén kegyes családjával együtt. Neje Otavata az éjeli tolvajok ellen volt a hozzá folyamodók ótalma. Ő volt az ős vallásnak (ha e részben közösséget vallhatnánk velök) a boldogok hazájának ajtonállója, Szen-Pétére. Az »ő válláig emelkedve« lehetett csak a lakó égbe följutni. Csak hogy sajnos, Otava a finn mondákban nem domborodik ki s mozdulatlan ködalakját nem vetközi le és e miatt, ha hasonlatos lenne is hozzá a mi Gönczöl-ünk, képmásolásához csak némi körvonalat szolgáltathat. És ezt nem is használjuk föl, megelégedvén azzal, hogy a rokonok is nagyra voltak vele, már mint e csillagképpel.

Gönczöl fogott annyi lenni a magyar mythológiában, mint volt Otava a finneknél. Ő az egyedüli ósmagyar félisten, kin az új hit egészen kifogni nem bírt: hitregés mivoltából kiforgatta, de az égről végképen számkivetni, és a hagyomány emlékezetéből kitorolni nem tudta, mintha csak ő lett volna a sokat emlegetett »magyarok istene«, ki ezen csillagzatot lakta, és villámhordó szekerevel végig-végig dörögött a »hadak útján.«

Nevének értelmezését a nyelvtudósokra bizzuk, megjegyezvén, hogy annak csupán a következő változatait ismerjük:

Gönczölt a palócz kiejtés: *Kincső*-nek ejti.

A szegedi szójárás meg már *Dönczöl*-, *Döncző*- vagy épen *Dönczör*-ének tudja és vallja az istennyilákkal theres szekérnek nevezetét.¹

Nem mellőzhetjük azonban, hogy hozzá ne szóljunk kilétének sokat bolygatott, de nem tisztázott kérdéséhez.

Ezen kérdésnek egyetlen adattára a *hagyomány*, melyről azonban az a történetírói tapasztalatunk, hogy *történetet mond öntudatlanul, midőn mesél, és meseszámba sem jöhet, mikor történészkedik.*

¹ *Kálmány Lajos* mythologiai írónk szerint Szeged népe soha sem él a Gönczöl kifejezéssel.

Ezen alapon a történésszedő tudákos mondákat itt is egészen mellőzhetjük.¹

Classicus e részben a *csallóközi* néphit, mely szerint Gönczöl híres tátos ember volt, igen tudós, ki mindennemű rejtett dolgot ismert. Beszélt a madarakkal, fákkal, növényekkel; értette a csillagok jelentéseit, és sok csodadolgot mivelt. Ugy mondják, hogy az égbe tünt el, s amint a földön éjjelenként görbe rúdú kocsiján járt: úgy most éjelente az égen kocsizik.²

Es ugyancsak *csallóközi népmonda* szerint a Gönczöl szekere: a *tündérvirályné szekere* lett volna,

A többi hagyományok már keresztyén koriak, és csak anynyiban becsesek, hogy mint az őshagyomány folytatásai, keletkezésök korszakán túra is átpillanthatunk fölvilanásuk mellett. Ezek szerint pedig a Gönczöl: »Krisztus urunk szekere,«³ »Szent Péter szekere«⁴ »Szent Mihály szekere,« »Illés szekere,« »Szent László szekere.«

Ezen neveket csalhatatlan jeleknek vehetjük arra nézve, hogy az őshythosnak nagy, sőt isteni alakja fogott lenni Gönczöl, kinek szerepét az őshythos mondák szellemében és értelmében nem ruházhatta másra, mint az Isten fiára a keresztyénné lett magyar hiedelem.

Ha a magyar őshythologia is azt tartotta, hogy csak a Gönczöl *vállain* lehet az öreg Isten elébe jutni, akkor ezen szerepre kész alakot talált szent Péterben, kit első ábrázolásában is a mennyek országának kulcsaival látott föltüntetve, az első Magyar keresztyénség.

A *Szent-Mihály szekere*-nek nevezete meg szintén alkalmas azon véleményben megerősíteni, hogy Gönczöl szállította a hősök Walhallájába kedves pogány magyarjainak lelkeit.

A népmonda felültet a Gönczöl szekereére még másokat is; éles megfigyelés azonban észreveszi azonnal, hogy ezt vagy *kényszerűségből*, vagy *hálás kitüntetésből* teszi.

Igy már kényszerűségből engedé azt át Szent-Mihálynak is, miután Szent-Péter az új vallás alapján keletkezett és maig fönlévő mondák szerint a mennyország ajtón állója lévén, egyszersmind a fejr közön útban lévő lelkek továbbszállítására nem vállalkozhatott.

Szent-Péter ekként le lévén kötve, nem volt ideje, hogy beleüljön a Gönczöl szekerebe főleg akkor, mikor az nem lelkeket szállított, hanem haragos Isten-nyilákkal terhelve dőbörgött tova. És a népmonda nem is bírta meg vele, hanem ilyenkor a tüzes szekéren égbe szálló *Illés* ült a Gönczöl szekeren, aki hogy kevés ne legyen, segített neki Jónás próféta is.

¹ P. hogy »Gönczöl lett volna a szekér magyar feltalálója«, vagy hogy »azon Gönczöl német császár szaladó társzekere, kit a magyarok agyonüttek« (*Ipolyi: Magy. Mythol.* 268. l.)

² U. o.

³ Szeged néphiedelme szerint.

⁴ Szintén *Kálmány Lajos* gyűjtése szerint.

Ezen nevezetek közül a »Szent-Péter szekere«- elnevezés tekintendő legrégibbnek részint a dolog fejlődésének egymásutánjánál, részint régi írások bizonyosságánál fogva.¹

Hogy »Szent-László szekere«-nek is hivatik, az már későbbi eredetűnek látszik. Bajos lenne azonban ma már eldönteni, hogy benne a merő nemzeti büszkeség nyilatkozik-e meg a künverő nagy király iránt, vagy egyszersmind a még ki nem halt visszaemlékezés is, hogy valaha a magyarok hadakozó istene fogta hajtani?

Hogy embernél több volt az ős mythosban Gönczöl, erre nézve meggyőződhetünk, ha számba vesszük, mi véleménynyel van a nép a táltosnak nevezett Gönczöl *szekere* iránt.

A néphit úgy tudja, hogy a Gönczöl szekere fölötté nehéz. Így szokásos mondás Szeged tájékán s talán másutt is; »Ojan nehéz, mint a Dönczöl szekere«, »Nehéz vagy, mint a Dönczölseker«.

De nem is csoda, mert: »a Dönczöl szekér húzza az egész eget«, aztán meg: a Dönczöl szekér Isten nyilával van tele, sorjában tele rakva.²

Az is valami, hogy a néphit nem ültet a tüzes kocsiba senkit: »A Dönczöl Illés prófétáé, azon húzza villámokat« Vagy másik változatban: »Illés húzza a tüzes szekeret, Jónás meg tölja, úgy dörognek«.

De hát nincs mindig égi háború, nem mindig Illés húzza s Jónás tölja a Gönczölt és ilyenkor: »a Dönczöl szekérbe ökor van fogva három pár; a középső ökörnek fülében van a *Hüvely piczi* s onnan hujángat: Cselő, hajsz!«

Az is jellemzi Gönczölt, hogy hozzá, illetőleg szekerehez van kötve a világ sorsa; mert: »a Dönczöl szekér húzza az egész világot, a *czigány* gyereök ugrál az ökörre, oszt'léesik mindég; mikő a középső Ökörre úgy rá bir ugrani, hogy nem esik lé, akkő évesz a világ«³

És ki fogja vitatni, hogy e hiedelemben nem az őshagyomány ellapuló hullámgyűrűzete tetszik föl előttünk.

És a Gönczöl égi udvara- és gazdaságának is vannak még nyomai. Mint a »Gönczöl koszorúja«, »Gönczöl lánca«, »Gönczöl szerűje«, »Gönczöl terítője«, »Gönczöl vágása«, »Gönczöl pallérja« és a *Gönczöl mása*, sajátlag »a tündér királyné szekere«, melyel a néphit Krisztus urunkat ajándékozta meg. Miért juttatta neki a kisebb alkalmatosságot, és becsülte látszólag többre a tanítványt Mesterénél, hanem ha azért, mert Gönczölnek részben olyan

¹ »1564«. A cylumot ackit szent Péter szekereének, nekik (-némelyek) Gönczöl szekereének híjnak, írja *Melius Péter* az ő: szent Job könyvében.

² Kálmány Lajos szerint ez *szőregi* néphiedelem.

³ Másik változatában szintén *Kálmány Lajos* közlése szerint: »Mikő az *oláj* gyerek fő-bukik az Ökrök előtt, melyek a Dönczöl szekér elé vannak fogva, akkor elvesz a világ« Hogy a *Hüvelypiczi*, a *czigány* gyerek és *oláh* gyerek egy a »Gönczöl hajtó-val,« mondanunk sem kell. Es ez a *Mizár* csillag mellett való »Alkor.«

hivatala volt, a melybe Szent-Péter és Szent-Mihály jobban bele illettek, mint az Isten fia; a tüzes szekér mellé is jobban illett Illés, mint a szelid Megváltó. Neki is jutott, a boldogasszony szekere, mely áldással volt tele, a mennyire gyanitanunk lehet.

Krisztus Urunk azonban nem volt vele szerencsés; mert; »Krisztus urunk visszafelé menve a szalmaszórásból (ami a tejuton látszik) nagy kátyuba jutott, hol eltörött a szekere rúdja s azóta mindig görbe rudas a kis Dönczöl szekér.«¹ Más vidéken ennek más okát adják azt mondván, hogy: nagyon meg volt rakva a szekér kenyérrel, czethallal és morzsalékkal.²

Ezen hagyomány izetlenségéből meglátszik, hogy a nemzeti szellemnek mennyi erőlködésébe került, hogy az ős hagyományt kikeresztelje és azt új hitével összhangzásba hozza. Mily kisszerű, hogy az Úr szekere szalmahordáskor feneklett meg és tört el a rúdja, miről az ősök talán még úgy regéltek, hogy az a magyarok nagyasszonyának társzekere, ki a kikelet harmatos ajándékával vagy az ősz gyümölcsével terhelte meg a rogyásig földre indult csillagszekerét.

De végzendők, térjünk vissza Gönczöllhöz. Bárki volt ő, szekereinek köszönhető, hogy meghagyatott az égen. Más alkalommal vitattam, hogy a magyarok istenének a főisten kedvencz fia tekintendő a rokon népek hiedelme szerint. Kinek hivták? . . ha e kérdésre csillagzatunk feleletet nem ad: úgy azt örökre elvesztettük. Ezen feltevésnek nem állana útjába a csallóközi monda, mely szerint Gönczöl »táltos ember vala.« Táltosnál nem volt több a finnek: a »szuomi nép-nemzeti istene, különben a Kalevala runói szerint Ukkó fia és nemzetének nagy jóltevője. Ha mi biztosak lennénk, hogy a fönnebbi jellemzés, melynek eredetiségében Ipolyi nem kételkedett, csakugyan népies hagyomány, mely még most is tartja magát: egy perczig sem haboznánk őt hirdetni a magyarok ma is emlegetett, és mégis nagyon régen elfeledett nemzeti istenének.

Mythologiai vonatkozásuaknak látszanak még: a »Sánta lány«, másként »Sánta Kata«,³ a »Sánta koldus« feleségével a »szépasszonynyal«⁴ a »Tévelygő juhász«⁵ (»Czigány-

¹ Kálmány Lajos: A csillagok nyelvhagyományainkban 19. l.

² U. o. 20. l.

³ »A kaszásokkal jár, ugym. Kálmány, a Sánta lány, másként Sánta Kata, az úgynévezett Sirius csillag. Kata eleintén nem volt sánta, csak mikor a három kaszás kiindult a faluból s utánok vitte az ételt (más vidékiek szerint: a vizet.) akkor sántult meg és pedig olyképpen, hogy az utolsó kaszás elejtette a kaszáját, Kata pedig behágott és a lábát kétfelé vágta. Azóta sántitva ballag a kaszások után a nélkül, hogy bebírná őket érni« (Szegeci népe III. 182. l.)

⁴ A szegedi néphagyomány szerint valamikor boldogul élt a Sánta koldus a feleségével a Szépasszonynyal, az Antaresz csillaggal (Skorpio a), hanem mióta felesége hűtlen lett hozzá, eltűnt a boldogság is. Sajnálja a feleségét, megy utána, de hasztalan, mert a Tajigát (a Nyilas négy csillaga, ő meg a rudjánál) sem akarja elhagyni, maga után húzza s így a terhet nem húzó Szépasszony jóval előbb jár a talyigát húzó Sánta koldus-nál.

⁵ A Juhász (a szép Atair csillag) ugymond a népies hagyományokban

nak¹ is mondatik.) És valószínűleg a »Csósz«, a »Halászok« és »Részeges ember« is más neveket viseltek és más mondák fűződtenek hozzájuk nemzetünk ős hajdanában, miknek vitatása azonban még idő előtti dolog lenne.

VI.

Történelmi emlékek.

Az ég valamikor képesebb fogott lenni nemzeti történelmünk tekintetében. Ma már alig mutathatunk rá többre egy-két képes lapnál. Ilyen az »Óriás« nagy képe kidomborodó részletekkel, mint: az Óriás szemöldöke, az Óriás tenyere, az Óriás táskája, az Óriás gázlója, az Óriás verme, az Óriás kútja. A székelyek csillaga, a magyarok csillaga. A három királyok csillagai. Szent László szekeréről már volt szó. Törökországi Dönczöl² Mátyás király szeme, Tatár-dúlás,³ Tatárok gázlója, Bujdosók lámpása, »Vezér« vagy »hadnagy«, vagy: Hadvezető,⁴ Paizstartó, »Zászló« vagy Zászlótartó; sereghajtó vagy hadhajtó,⁵ Lövő.

VII.

A magyar keresztyén ég.

Hogy az »áldomás csillag« még az ős vallás hagyománya-e, vagy már az új hit Istenével kötött szövetség áldozó oltára? . . ki tudná azt ma már nekünk megmondani?

Az »áldomás« az Isten szabad ege alatt emelt oltár. Vannak azonban egünkön fényes egyházak is.

Amott szórja szelid fényét a »szent egyház« világa, emitt van »Szent-Iván koronája és szövétneke«, és szép csillag kerité-

annyira tudós Kálmány, elaludt az *Erdőben*. Sokáig alhatott és kitérülte a szemét, nem látta a *Birkákat*, szalad az Országút felé, itt találkozott a szalmát vivő Szent Péterrel, kitől Birkái után kérdezősködött. Keresd meg! volt a válasz, majd megtalálod az Országúton. És a szegény juhász most is keresi, szalad a birkák után, de mit ér, mikor a farkát utol nem érheti soha, mivel a nyája az *Országút elhajlása* közt (amint a Sas farka van) porzik előtte, most menve át az Országúton s a milyen gyorsasággal halad a Juhász előre, hasonlóan szaladnak a Birkák is az Országút fordulása következtében. Egyet-kettőt utól is ért már, hanem farkája oda van« (*Szeged népe* III. 181. l.)

¹ »A cigány émönt a Szűrűrű(l) szalmát lopni, lopott is jócskán, vitte haza felé, hanem a Csósz észrevette mönt utána, most is mén, elébe akar kerü(l)ni, de nem bír. Ammőre csak mönt a Czigány, mindönütt észorta a szalmát, azűta láczczik az Országút.« (Kláralfalva.) Kálmány szerint *Szűrű* a Hattyu óra, vagyis az Albireo körül való kerek-alaku csillagcsoport; a *Czigány*-Ataír, *Csósz* a Wéga csillag,

² Másként a Sánta koldus TaIyigája a »Nyilas-ban«, annak 5 csillaga.

³ Lugossy szerint: »a Berenicze haja« név alatt ismert csillagkép.

⁴ Lugossy szerint aHattyu α-ja a három hadnagygyal (δγε ugyanazon csillagképben.)

⁵ A Hattyu utó- és előcsillagai Lugossy szerint. A Hattyu csillagkép, mint: magyar hadcsapat a látó határ felől jövőben törtet fölfele, hasonló a felfogás, midőn *nász-menetre* értelmeztetik is.

sével, Mária kertje,¹ vagy a »Rózsás kert«, Szent-Domonkos kertje,² Az apostolok csillaga,³ Krisztus Urunk kitérése a részeg ember elül.⁴

De talán mindezeknél örvedetesebb a »mennyország«, melynek látható: csillag-*ablaka*, bejáró gyöngy-*kapuja* és *határa*.

A *kapús paradicsom-kert*, melynek fáí rezgését hallani lehet olykor-olykor.

Látni való az *Uristennek* terített *asztala*, Az »Uristennek vetése«, hol bizonyosan a hét boldogságnak arany-gabonája terem.

Mi a keresztyén magyar eget ezen adatok daczára nagyon elhagyatottnak és a korábbi kor pogány egénél jóval szegényebbnek találjuk. Az említett nevezeteknek több, mint fele ugyanazon csillagkép körül mozog. És mintha ezek is csak utó-alkotások lennének.

Észrevehető, hogy ellentétben a korábbi ragaszkodással a keresztyén magyar bizonyos undorodással fordult el a csillagos égtől, melyet többé éjjelei időmutatójánál nem tekintett többnek. És a kikhez még a pogány ős esdő tekintettel nézett föl, a negyedik-ötödik keresztyén unoka azokról már tréfás mende-mondákat eszelt ki és regélt unatkozó czimboráinak a pásztortüzek mellett.

Az ős vallás isteni szellemei számkivetésbe jutván, és palotáik mint elátkozott pogány várak üresen hagyatván, vajjon nagy dolog-e, ha ma a magyar Olympuson nem találunk másra, mint olyan ittas emberre, hogy még Krisztus Urunk is kitért előle; tolvaj cigányra, talyigás, sánta koldus, és a mi mindezeknél rosszabb: részeges asszonyra.⁵

És mégis most inkább, mint irásunk kezdetén azon hitben vagyunk, hogy módjával: országos érdeklődés, méhszorgalmú gyűjtés és éles elméjű összevetés kivántatván mindössze is hozzá: az ős égbeli Magyarországot még visszavívhatjuk.

S vajjon e hely és szerény felszólalásnak a jó földbe vetett mag gyümölcsöző jövőjét ígérhessük? . . .

KANDRA KABOS.

¹ Az »északi korona.«

² Miként Kálmány Lajos hallotta: az Országút közepén.

³ Az »északi korona« csillagai Majdán.

⁴ Részeg ember a Cefeus szeme, a korcsma ahol mulatott, a Cassiopeia $\alpha, \beta, \gamma, \delta$ csillagai.

⁵ Hasonló meggyőződést sejtet mythologiai írónk Kálmány Lajos is, ki szerint nem kell azt gondolnunk, hogy a közönséges embereknek ismert *Halászhók*, *Tévelygő juhász*, *Részeg ember* és társai mindig ilyenek voltak. Így a *Koldus* csillag nevét véli és vitatja valamely, ma már népünk előtt ismeretlen pogány isten neve elkeresztelésének. De ki hinné még most? aminél kevesebbet nem állíthatni: hogy a mi tűz istenünket rejtegeti a hagyomány e név alatt, mely a hiszékeny gyermekekkel ma is énekelte: »Hozd el koldus a napot!«

